

Olaf Storbeck: A valóság nyomában (Handelsblatt, 2006.05.17.)

A közgazdaságtudomány 1946 óta számos paradigmaváltáson ment keresztül. Vajon hol tart ma az elmélet? Íme egy körkép.

A szociális piacgazdaság elméletével még ma is nagyon gyakran találkozhatunk, annak ellenére, hogy a fogalom már több mint 60 éves. Többek közt Angela Merkel, német kancellárasszony kormányzati magyarázatában négy ponton is a szociális piacgazdaságra hivatkozott.

Nem lehetünk százszázaléig biztosak abban, kitől is származik ez a kifejezés. Ez „egy nyitott kérdés” írja Nils Goldschmidt, a freiburgi Walter Eucken Intézet kutatási referense. Az egyértelmű, hogy Alfred Müller-Armack volt az első, aki a „szociális piacgazdaság” terminust egy publikációjában használta. Egyes források viszont arról tanúskodnak, hogy Ludwig Erhard találta fel a kifejezést egy 1945. januárjában tartott beszéde során. Amilyen homályos a szó keletkezése, oly nagy hatást gyakorolt a közgazdászokra a második világháborút követő években.

RENDPOLITIKA (ORDNUNGSPOLITIK)

A második világháborút követő évtizedekben a német közgazdaságtudomány külön utakat járt. Míg az angolszász térségben John Maynard Keynes makroökonómiai elvei virágoztak, addig Németországban az ordoliberalis közgazdász, Walter Eucken nézeteit hangsúlyozták. Eucken az államnak fontosabb szerepet tulajdonított annál, mint hogy az éjjeliőr szerepét a „laissez faire” alapján betöltse. Szerinte „mind a szabad piacgazdaság, mind a tervutasításos gazdaság irányítási módszerei kudarcot vallottak”.

Ellentétben a keynesianus nézetekkel a „freiburgi iskola” elvetette az állam aktív szerepvállalását a kereslet és kínálat szabályozásában. Eucken álláspontja egyértelműen az volt, hogy „minden gazdaságpolitika veszélyes és nem megfelelő, amely az egyes gazdaságpolitikai kérdéseket a saját szakterületén szándékozik megoldani”. Eucken az állami beavatkozást előnyben részesítő folyamatszabályozó politikával (Prozesspolitik) szemben a rendpolitikát támogatta, ahol az állam szerepe, hogy keretfeltételeket állítson fel, annak érdekében, hogy a gazdaság zökkenőmentesen működjön. „Míg a társadalmi egységek önállóan terveznek és a piac ezeket a terveket összeegyezteti, addig az állam feladata abban nyilvánul meg, hogy megfelelő feltételeket nyújt a gazdasági egységek folyamattervezéséhez”, fejt ki véleményét a düsseldorfi közgazdász, H. Jörg Thieme a „Szociális piacgazdaság mint alapelv” című könyvében.

Az ordoliberalis iskola szerint, az állam legfontosabb feladata, hogy egy jól működő árrendszerről és a pénz értékállóságáról gondoskodjon. A termelőeszközök magántulajdonba vétele mellett fontos még a szabad piacra lépés és a szerződés-kötés szabadságának biztosítása. Mindezekhez szükséges egy szigorú kartellpolitika, amely meggátolja a piaci egyeduralom kialakulását. A felsorolt feltételek biztosításához viszont egy erős állam szükséges. Németországban az ötvenes években a gazdaságot ezek szerint az elvek szerint irányították.

Az ötvenes évek vége felé az ordoliberalisok kezdték elveszíteni a gazdaságpolitikai befolyásukat és egyre több hangsúly helyeződött az Adenauer-kormányzat által támogatott aktív állami újra-

elosztási politikára. Végül az 1957-es nyugdíjreform következtében a „freiburgi iskola” csatát vesztt az állami beavatkozást támogató „folyamatszabályozó politikával” szemben.

GLOBÁLIS IRÁNYÍTÁS

Ezzel egy időben a német közgazdaságtudományban egy csendes paradigmaváltás ment végbe. Megjelent egy új közgazdász generáció, mely a keynesianus elvek vezéreltek. Már 1958-ban a hamburgi közgazdász professzor és a későbbi gazdasági miniszter, Karl Schiller a „Legújabb gazdaságpolitikai elméletek fejlődése” című előadásában heves kritikát mondott a rendpolitikáról. Később gazdasági miniszterként Schiller a globális irányítás elvét alkalmazta. A „szociális piacgazdaság” ebben az időben már nem az Eucken féle rendpolitikát jelentette, hanem a konjunktúra egyfajta finom szabályozását és több állami újraelosztást a fennálló piaci rendellenességek helyretétele érdekében. A kormányzat feladata abban nyilvánult meg, hogy az árszínvonal stabilitását, a gazdaság növekedését és a külkereskedelmi mérleg egyensúlyát biztosítsa.

KÍNÁLATORIENTÁLT GAZDASÁGPOLITIKA

A hetvenes évek elején egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a globális irányítás, nem azt eredményezi, amit a gazdaságpolitikusok tőle elvártak.

Az olajválság a német gazdaságot recesszióba taszította. Jelentős bércsökkenések, növekedő költségvetési hiány nehezítette a gazdaság helyzetét. Az országban egyszerre volt stagnálás és infláció,

ez eredményezte az új műszó a stagfláció bevezetését. A keynesianus eszközök hatástalannak bizonyultak. A közgazdászok kezdtek szembe fordulni a keynesianus eszmékkal és egy új elméletet kidolgozásának láttak neki.

Az országnak egy kínálatorientált politikára volt szüksége, melynek az volt a feladata, hogy „a befektetéshez szükséges körülményeket megteremtse és a termelési struktúraváltást elősegítse, mely majd a későbbiek során egy jelentős gazdasági növekedést és magas foglalkoztatási arányt eredményez”.

Ez a kezdetben forradalmi elmélet két évtizeden keresztül közgazdasági főiránnyá vált. Lassan a közgazdaságtan visszanyerte a hitét a piaci mechanizmusok működésében, melyet a globális irányítás ideje alatt elvesztett. Ez részben visszatérést jelentett a freiburgi iskola nézeteihez. A „kínálatpolitika az egyfajta rendpolitika”, fogalmazott Juergen B. Donges kölni közgazdász professzor. A kínálatorientált gazdaságpolitika alapszabálya, „több piac, kevesebb állam”.

EMPIRIKUS REALIZMUS

Fiatal, modern közgazdászok az utóbbi években egyre inkább elfordulnak a 70es évek dogmáitól. „Az én szempontomból a kínálatorientált gazdaságpolitika épp úgy a múlté, mint a keynesianizmus”, hangsúlyozza Dennis Snower. „Ezek a gondolatok immár nem illenek a mai környezetbe. A neoklasszikus elmélet épp úgy cserbenhagyott minket sok kérdésben, mint a keynesianizmus”.

Lassan, de biztosan kezd kialakulni az empirikus realizmus új iskolája. Még hiányzik egy zárt világtkép. Ami már körvonalazódik az az, hogy minden kisebb és képlékenyebb részletekből áll össze, mint

eddig. A fiatal közgazdászok csoportját a gyakorlati problémák egy előítéletmentes megközelítése és a matematikai, statisztikai modellekbe vetett nagy bizalom jellemzi. Őket az érdekli, hogy az állami gazdaságpolitika egyes eszközei, hogyan hatnak, anélkül hogy azzal foglalkoznának, hogy az állami beavatkozás jó-e vagy sem.

A tradicionális dogma néhány nézetét már megingatta a fiatal közgazdászok csoportja. Egészen alap közgazdasági kérdésekre is adtak új válaszokat. Például kísérleti gazdaságkutatók bebizonyított-

ták, hogy az ember nem teljesen egoistaként és racionálisan viselkedik, mint ahogyan azt a klasszikus elmélet feltételezte. Az, hogy az ember sokkal inkább szociális lény, mint ahogyan ezt eddig gondolták, jelentős következményekkel bír.

Ebből a szempontból jóval nehezebb ma a közgazdasági paradigmát egy mondatban megfogalmazni, mint az két vagy három évtizede volt. A téma komplexebbé vált, és így közelebb kerültünk a valósághoz.

NÉMETH NÓRA

